

грудь» [1, с. 512]. Если красный — цвет крови, а кровь — это цвет жизни, то выражению: «И только видно: там, за шторой, происходит красное» [1, с. 512] можно придать загадочное, таинственное значение. «Происходит красное» — значит, происходит жизнь.

В повести «Север» писатель использует красный цвет при описании человека, например, рук: «Красные дублёные руки выгребали рыбу, на берегу росли серебряные груды» [1, с. 516]; состояния природы: «красненьким дымком»; природных тел: «Берег, красный камень гранит, стал горячий» [1, с. 512]; различных процессов: «От угольев еще чуть-чуть краснеется устье печи» [1, с. 528]. Стоит отметить, что при описании героев, природы писатель использует прилагательное «червонный», которое в словаре цвета В. К. Харченко определяется как «оттенок красивого красного колорита» [3, с. 145]. Этот цвет упоминается в качестве названия игровой карты: «Вот придет червонная краля — тогда и доигрывать нечего» [1, с. 529], при описании осеннего леса: «Дерева — червонные, розовые, золотые: осенний убор» [1, с. 539]. Для лучшего отображения вечернего заката, психоэмоционального состояния человека Замятин активно внедряет в свой текст прилагательное «румяный», которое также обозначает оттенок красного: «Сквозь туман — огромное румяное солнце, всё ближе» [1, с. 512]. Профессор В. К. Харченко румяный цвет определяет как «пунцово-розовый» [3, с. 153]. Гамма чувств, испытываемая замятинскими героями, очень широка. Краску на лице могут вызвать гнев, стыд, смущение. Динамика цвета, или трансформация сем одного и того же цвета, играет ключевую роль в любовной фабуле произведения. В повести «Север» цветовые оттенки красного, отражающие явления природы, подчёркивают эволюцию отношений Марея и Пельки. Розовая и солнечная палитры цветов сопутствуют внутренней гармонии любящих. Смена теплых оттенков на «лихоманно-румяный», ржавый, кровавый и, наконец, черный тон означает различные стадии этого чувства, вплоть до заката любви.

Белый цвет в традиционной народной культуре — переходный цвет между небом и землёй, символ чистоты, свободы, невинности. В пословицах и поговорках это прослеживается особенно ярко. Например: «Бела, румяна — ровно кровь с молоком»; «Белое — венчальное, черное — печальное». Белый цвет, сопутствующий образу «беловолосого младень-богатыря», «белоголового медведя» Марея, выявляет чистоту помыслов, очарованность героя иллюзорной, романтической мечтой.

Наряду с этим существует понятие бледного цвета, которое пересекается с белым, но имеет иное значение. Бледный — это цвет увядания, болезни, тусклости. Для усиления болезненного состояния автор добавляет серый, серебряный и туманный оттенки: «На сером небе кружатся чайки белыми хлопьями. Косыми серыми парусами пронесётся дождь, в небе — синие прорехи, яснее» [1, с. 515]; «Холодный серебряный вечер. Вверху — месяц, и внизу в воде месяц, а кругом — оклад старого, кованного чешуйками серебра» [1, с. 515].

Заключение. Амбивалентный характер цвета в прозе Замятина обусловлен контекстом, особенностями характера героя, значением ситуации в сюжетной структуре произведения, а также художественным синтезом в творческом сознании писателя различных колористических традиций, прежде всего, цветовых традиций русской народной культуры, двусоставной в своей основе. Наполненные символическим смыслом, экспрессией и психологическим потенциалом цветовые образы персонажей повести Е. И. Замятина «Север» вызывают целую парадигму ассоциаций.

Список цитируемых источников

1. Замятин, Е. И. Север / Е. И. Замятин // Собрание сочинений : в 5 т. / Е. И. Замятин ; сост., подгот. текста и коммент. ст. С. Никоненко и А. Н. Тюрина. — М. : Рус. кн., 2003. — Т. 1 : Уездное. — 608 с.
2. Даль, В. И. Толковый словарь русского языка. Современная версия / В. И. Даль. — М. : ЭКСМО, 2002. — 347 с.
3. Харченко, В. К. Словарь цвета: концепция, новые материалы, полная электронная версия / В. К. Харченко. — М. : Литератур. ин-т им. А. М. Горького, 2013. — 208 с.

УДК 821.161.3:82-31

Н. А. Пракоп'ева

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

СЫМОН КАРЫЗНА ЯК САЦЫЯЛЬНА-МАСТАЦКІ І ЧАЛАВЕЧЫ ТЫП У РАМАНЕ МІХАСЯ ЗАРЭЦКАГА «ВЯЗЬМО»

Уводзіны. Раман М. Зарэцкага — таленавіты і амаль што самы праўдзівы твор айчынай прозы пра падзеі калектывізацыі. Яго галоўны герой — Сымон Карызна, сакратар партыйнай арганізацыі ў Сіўцы і Сіва-лапах, настаўнік, былы ўдзельнік грамадзянскай вайны. Менавіта з чалавечым і раманным лёсам героя звязана сімволіка назвы твора, бо ён апынуўся ў вязьме складаных абставін і, урэшце, канчаткова заблытаўся ў іх.

Асноўная частка. Сымону, сталаму чалавеку, падабаецца маладая, актыўная настаўніца Вера Засуліч. Жонка Карызны Марына Паўлаўна маўкліва перажывае драму, пакутуе і, нарэшце, пакідае дом, каханага чалавека. Разам яны пражылі амаль дваццаць гадоў, выгадавалі дачку Стасю. Да гэтага далучаецца і трагедыя бацькоў Сымона Карызны: калісьці па настойлівых рэкамендацыях сына яны набылі кавалак зямлі, адасобіліся на хутары, абжыліся, а калі пачалася калектывізацыя, трапілі пад раскулачванне. Перад героем паўстае праблема: што рабіць — прыйсці бацькам на дапамогу ці адмовіцца ад іх? Як чалавек, ён зрабіў бы адпаведна законам спрадвечнай маралі. Але ён сацыяльны функцыянер, прадстаўнік улады, яе «вінцік», таму пераступае праз чалавечнасць і маладушна пакідае бацькоўскі ліст без увагі, па сутнасці, адмаўляючыся ад бацькоў. Міхась Зарэцкі паслядоўна прасочвае, як адбывалася адрачэнне партыйнага кіраўніка ад святых сыноўскіх абавязкаў. Застаўшыся адзін у хаце, ён чытае ліст — крык душы блізкіх людзей — і, не дачытаўшы да канца, паклаў «пад цяжкі груд кніжак», а затым «інстынктыўна азірнуўся на бакі, як злодзей» [2, с. 403]. Нельга сказаць, што гэта Сымон робіць са спакойнай душой. Перажываннем героя цалкам адпавядае апісанне інтэр'еру, у якім адбываецца адрачэнне «афіцыйнага» Сымона Карызны ад сябе ранейшага, чалавечнага: «У кватэры ціха-ціха, як у магле» [1, с. 70]. Пахавана ўсё добрае і светлае, хочацца ад усяго адмовіцца, быць паслядоўным, «жалезным» і цвёрдым у сваёй жорсткасці. І застаецца адзінокай новаспечаны адрачэнец, пакуль яшчэ незакончаны злодзей. Зладзейства, па М. Зарэцкаму, пачынаецца там, дзе сям'я, каханне і іншыя агульначалавечыя каштоўнасці прыносяцца ў ахвяру дэклараваным ідэалам, тады, калі дабро выцясяецца з сэрца ў імя самазахавання, а злосьць пераважае над усім і кіруе людскімі ўчынкамі. Пасля разрыву з жонкай і бацькамі Сымон Карызна намагаецца перамагчы рэшткі сентыментальнасці і чуласці ў душы, становіцца ўсё больш жорсткім, імкнецца любымі спосабамі, як хучэй «скалектывіць» сялян. Ён рашуча адхіляе імкненні Зеленюка і Віктара стварыць калгас у вёсцы Сівалапы на добраахвотнай аснове, не можа пазбавіцца страху быць выкрытым у заляцаннях да Веры Засуліч — у ім расце «едкае незадавальненне» і злосьць.

Кульмінацыяй у яго адносінах з вясковай грамадой з'яўляецца сход па калектывізацыі, на якім уражвае «...напружаная, цвёрдая, нібы каменная, увага ўсяе паўноткае заль» [1, с. 125].

Не робіцца ратункам для Карызны і каханне да Веры Засуліч, хоць перад ёй ён часта адкрывае таемныя куточки душы, шчыра спавядаецца: «Маё дзяцінства прайшло ў абставінах дзікіх, ганебных для чалавека, і разам з тым успаміны аб ім пешаць маё сэрца глыбокай слодыччу... Мяне пешыць тое, супраць чаго я змагаюся, што трэба знішчыць, выкарчаваць, як дзікі, жудасны перажытак!» [1, с. 132]. Са споведзі героя вынікае, што ён — дваісты чалавек. Адна частка яго душы хавае ўспаміны пра цёплыя і светлыя гады дзяцінства і юнацтва, здольная ўспрымаць чужое гора, другая — змрочная, чорная, якую ён намагаецца выходзіць у духу «сцюжнага» часу і якой вывярае свае ўчынкі ў час калектывізацыі, устанавлення новых каштоўнасцей, антыгуманых па сваёй сутнасці. Гэтым вытлумачаецца, чаму Вера Засуліч урэшце перастала бачыць у сваім герою моцнага чалавека, расчаравалася ў ім, аддала перавагу маладзейшаму, напорыстаму і спрытнаму Андрэю Шыбянкову.

Ахоплены нянавісцю да самога сябе, да Зеленюка, які не захоўвае субардынацыю і ўмешваецца ва ўсе справы, да Віктара, Якуба Лакоты, увогуле да людзей, Сымон Карызна давяраецца старшыні сельсавета Пацяробу, падтрымлівае яго гвалтоўны націск на сялян, радуецца хуткім тэмпам калектывізацыі. Цалкам выцясяюцца са свядомасці героя яго ранейшыя гуманістычныя настроі пасля наведвання райвыканкама, старшыня якога Рачкоўскі вучыць яго пераламіць сябе «адным ударам», настройвае на злосьць і рашучасць. І Карызна канчаткова вырашае, што яму па дарозе з Пацяробам, а не з Зеленюком. Гэта азначае крах яго сацыяльнага статусу і маральную гібель.

Заклучэнне. Менавіта канцэпцыя асобы Сымона Карызны абумовіла праблематыку, заяўленую ў назве рамана «Вязьмо». Герой знаходзіцца ў сітуацыі выбару паміж сацыяльнымі прыярытэтамі і маральнымі каштоўнасцямі. Письменнік і асуджае героя, і спачувае яму, выносячы прысуд жорсткай эпосе, якая прыніжала, абездухоўлівала, расчалавечвала людзей.

Спіс цытуемых крыніц

1. *Зарэцкі, М.* Вязьмо : роман : для сярэд. і стар. школ. узросту / М. Зарэцкі. — Мінск : Юнацтва, 1992. — 304 с.
2. Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. / НАН Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы. — Мінск : Беларус. навука, 1999. — Т. 2. — 903 с.